

Paulina Rosalska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Maria Honowska z d. Brodowska

1. Biogram

Urodziła się 8 grudnia 1924 roku w Warszawie, zmarła 7 stycznia 2009 roku w Krakowie. Studia odbyła na tajnych kompletach UW, gdzie była uczennicą m.in. W. Doroszewskiego. W 1947 roku uzyskała magisterium i w tym samym roku rozpoczęła pracę na UJ. Rozprawę doktorską pt. „Historyczne formy przekształceń polskiego celownika w formy przyimkowe” obroniła w roku 1950, habilitację uzyskała 10 lat później na podstawie pracy pt. „Słowotwórstwo przymiotnika w języku staro-cerkiewno-słowiańskim”. Na UJ pracowała początkowo w Katedrze Języka Polskiego, a od roku 1961 w Katedrze Filologii Słowiańskiej, na początku lat 70. przekształconej w Instytut Filologii Słowiańskiej, którego w latach 1988–1991 była dyrektorem. W latach 1973–1982 była kierownikiem Pracowni Słownika Słowacko-Polskiego w IFS. W latach 1991–1994 kierowała Zakładem Języków Słowiańskich, a od roku 1994 Katedrą Filologii Słowackiej. W latach 1979–1983 była kierownikiem Studium Doktoranckiego Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej na Wydziale Filologicznym. Jako pracownik UJ dwukrotnie wyjeżdżała do Francji, aby prowadzić wykłady na uniwersytetach w Nancy (1968–1970) i w Clermont II (1980–1982). W latach 60. i 70. wykładała również w WSP w Katowicach (obecnie Uniwersytet Śląski) oraz w WSP im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Była członkiem PAU, członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN, Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Komisji Językoznawstwa PAN i Komisji Słowianoznawstwa PAN w Krakowie, członkiem PTJ i TMJP.

Była sanitariuszką podczas Powstania Warszawskiego. W latach 80. wspierała działalność opozycyjną, uczestnicząc m.in. w wiecach „Solidarności” organizowanych na UJ i aranżując w swoim mieszkaniu spotkania dla członków Studenckiego Komitetu Solidarności. Została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Dorobek naukowy M.H. składa się z ponad 100 publikacji, w tym 5 monografii, i obejmuje morfologię i składnię języków słowiańskich, semantykę, językoznawstwo diachroniczne, współczesny język polski, leksykografię, w mniejszym stopniu także pragmatykę, onomastykę i kulturę języka.

2. Gramatyka

Szczególnie istotny jest wkład M.H. w badania nad słowotwórstwem. W „Zarysie klasyfikacji polskich derywatów” (M.H. 1967) autorka przedstawia wyczerpującą klasyfikację derywatów, dla której punktem wyjścia jest analiza struktur formalnych wyrażań. Kategorie słowotwórcze (najwyższa jednostka klasyfikacyjna) nie są w tym ujęciu kategoriami czysto pojęciowymi ani opartymi na klasyfikacji desygnatów. M.H. dąży jednak do wskazania ścisłych zależności między budową formalną derywatów a ich zawartością semantyczną, przy czym uwzględnia tylko takie fakty semantyczne, które mają swoje wykładniki formalne. Jest to podejście odwrotne do tego, które zaczyna dominować w badaniach słowotwórczych w latach 60. i 70. (od pojęcia do formy), z czego autorka zdaje sprawę w monografii pt. „Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967–1977)”.

M.H. w swojej klasyfikacji derywatów wyodrębnia trzy główne grupy (I rzeczowniki, II czasowniki, III przymiotniki) i każdą z tych grup dzieli dychotomicznie na A – formy należące do innej kategorii gramatycznej niż podstawa derywacyjna (*białko, panować*) oraz B – formy należące do tej samej kategorii gramatycznej co podstawa derywacyjna (*kółko, dodawać, złociutki*). Następnie dzieli derywaty typu A (pełniące funkcję strukturalną – przypisującą derywat do odpowiedniej kategorii części mowy) na takie, które pełnią wyłącznie funkcję syntaktyczną (*dobroć, szarzeń*), i takie, które pełnią funkcję semantyczno-syntaktyczną (*chudzielec*).

M.H. postuluje nadrzędność pojęcia morfemu w stosunku do pojęcia formantu (nie każdy morfem jest formantem). Na formant składają się trzy elementy: korpus afiksalny (tzn. morfem słowotwórczy), alternacje, system końcówek (tzn. formant paradygmatyczny).

Analizy słowotwórcze M.H. prowadzone są zgodnie z założeniami strukturalizmu, autorka postuluje jednak zastosowanie do opisu tej dziedziny językoznawstwa metod gramatyki generatywnej (M.H. 1979).

Ważne wątki składniowe pojawiają się w pracach poświęconych rozwojowi języków słowiańskich. W swojej pracy doktorskiej (M.H. 1955) M.H. opisuje zjawisko zastępowania form celownikowych przez konstrukcje przymkowe od XI wieku aż do współczesności, starając się odpowiedzieć na pytanie o przyczyny zachodzenia tego procesu. Główną z nich jest, zdaniem autorki, stopień zależności przypadku od czasownika (przede wszystkim to, czy celownik jest, czy nie jest konotowany przez czasownik). Monografia „Geneza złożonej odmiany przymiotników w świetle faktów języka staro-cerkiewno-słowiańskiego” (M.H. 1963) poświęcona jest poszukiwaniu odpowiedzi na pytania nie tylko o genezę przymiotników w odmianie złożonej, ale też o mechanizmy wiążące odmianę prostą i złożoną z konkretnymi funkcjami składniowymi. Genezy odmiany złożonej przymiotników upatruje M.H. w dążeniu do fleksyjnego odróżnienia kategorii przymiotnika od kategorii rzeczownika, z kolei ustabilizowanie się form przymiotnikowych w funkcji przydawki wiąże z faktem, że to właśnie przydawka stanowi właściwą pozycję składniową przymiotnika jako członu określającego rzeczownik (w pozycji orzecznika, w której występuje również rzeczownik, przymiotnik stanowi cechę systemowo obojętną).

Najważniejsze publikacje

- M.H. 1949. „Zjawisko leksykalizacji na wybranych przykładach z Pana Tadeusza”. *Język Polski* 29: 70–75.
- M.H. 1955. „Historyczne procesy przekształceń polskiego celownika w formy przyimkowe”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 1: 9–58.
- M.H. 1960. *Słowotwórstwo przymiotnika w języku staro-cerkiewno-słowiańskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.H. 1963. *Geneza złożonej odmiany przymiotników w świetle faktów języka staro-cerkiewno-słowiańskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.H. 1967. *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.H. 1968. „O mechanizmach pewnych procesów morfologicznych (z historii języków słowiańskich)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 26: 127–138.
- M.H. 1975. *Problemy historii fleksji słowiańskiej na tle nowszych ujęć synchronicznych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.H. 1979a. *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- M.H. 1979b. „O morfologii historycznie, ale przekrojowo”. *Język Polski* 49: 245–250.

Literatura podmiotowa

- Bajerowa, I. 2005. „Warszawianka? Krakowianka? A może Góralka? (rzecz o Jubilatce)”. W *Język i literatura słowacka w perspektywie słowiańskiej*, red. H. Mieczkowska, i B. Suchoń-Chmiel. Kraków: Wydawnictwo UJ: 7–10.
- Grzegorzczkova, R. 2009. „Profesor Maria Honowska (24 grudnia 1924 – 7 stycznia 2009)”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 44: 9–13.
- Komorowska, E. 2012. „Profesor Maria Honowska – człowiek o wielkim sercu”. *LingVaria* 1: 197–203.
- Kleszczowa, K. 2009. „Profesor Maria Honowska (1924–2009)”. *Linguistica Copernicana* 2: 15–18.
- Kleszczowa, K. 2012. „Słowotwórstwo w dorobku naukowym Marii Honowskiej”. *LingVaria* 1: 205–211.
- Mieczkowska, H. 2009. „Profesor Maria Honowska (8 XII 1924 – 7 I 2009)”. *Język Polski* 1: 43–48.
- Mieczkowska, H. 2012. „Profesor Maria Honowska. Morfologia słowiańska – od synchronii do diachronii”. *LingVaria* 1: 213–220.
- Mieczkowska, H. 2015. „Profesor Maria Honowska wobec dokonań slawistycznych XX wieku”. W *Tradycja i wyzwania. Metodologia badań slawistycznych XX i XXI wieku*, red. H. Mieczkowska, E. Solak, N. Palich, i in. Kraków: Wydawnictwo UJ, 35–42.
- Papierz, M. 2005. „Marii Honowskiej myślenie o zaimkach”. W *Język i literatura słowacka w perspektywie słowiańskiej. Studia słowacko-polskie ofiarowane prof. Marii Honowskiej*, red. H. Mieczkowska, i B. Suchoń-Chmiel. Kraków: Wydawnictwo UJ: 87–91.
- Papierz, M. 2009a. „Wspomnienie o profesor Marii Honowskiej 1924–2009”. *LingVaria* 1: 253–255.
- Papierz, M. 2009b. „Profesor Maria Honowska”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 65: 29–32.
- Selimski, L. 2005. „Profesor Maria Honowska jako badacz słowotwórstwa”. W *Język i literatura słowacka w perspektywie słowiańskiej: studia słowacko-polskie ofiarowane prof. Marii Honowskiej*, red. H. Mieczkowska, i B. Suchoń-Chmiel. Kraków: Wydawnictwo UJ, 41–47.